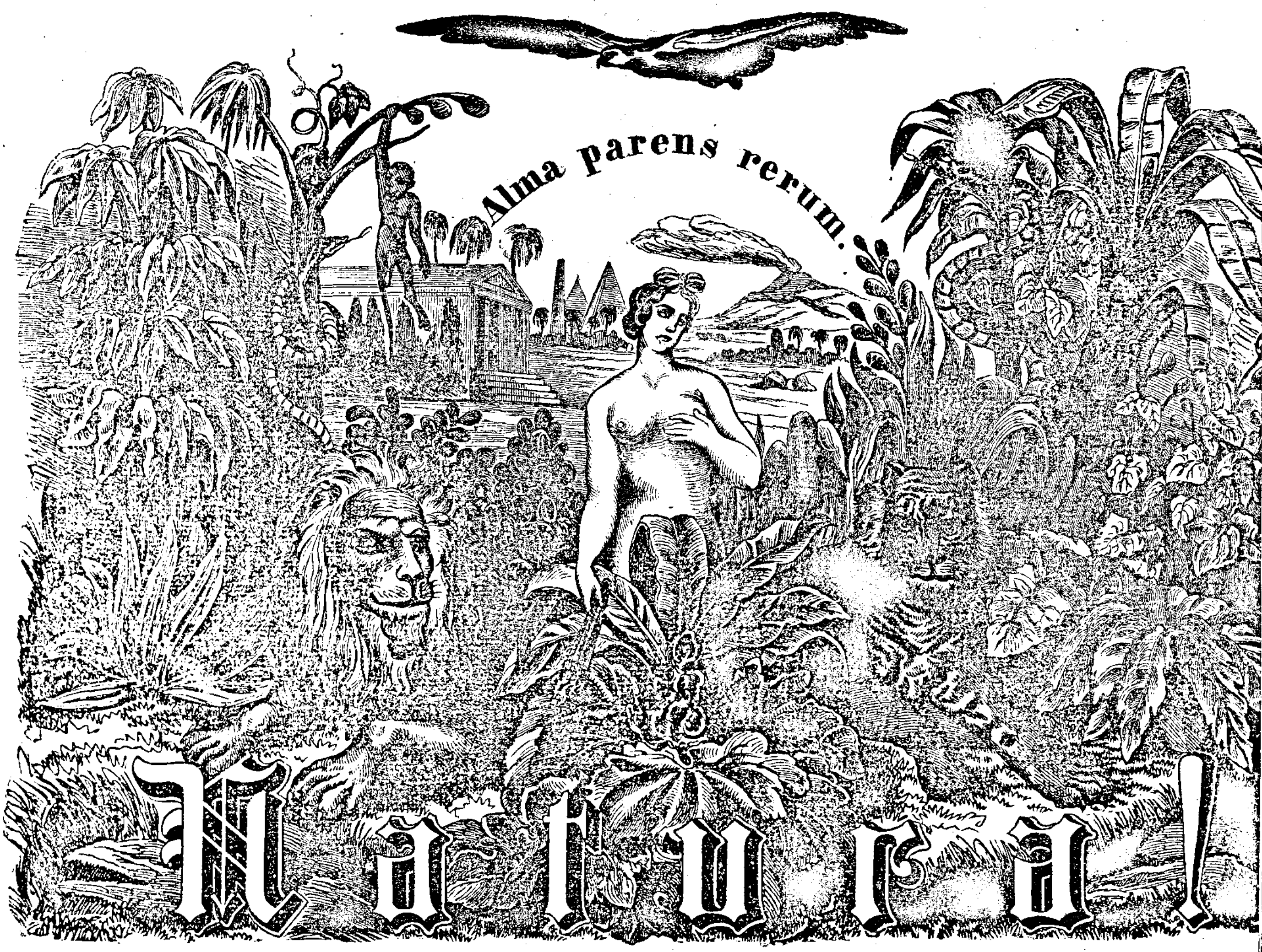
Anul V. No. 10. 15 Martie. 1862

JURNAL,

PENTRU RESPANDIREA SCIINȚELORŬ NATURALE ÎN ROMÂNIA,

Redigeat
de
Professor Dr. Iuliu Barașu și D. Ananescu.

ANUNCIU.

Cu onóre se face cunoscutŭ Dl-or abonațĭ dup'în districte că, după noua orga sare a postelor, d'acum înainte, fie care abonat va avea bunătate pe lîngă plata abonamen tuluĭ, a trămite și d u o ĭ v i c i n a r ĭ (Zvanz) pe an, costul transportuluĭ. Pe lîngă acesta, invită în genere pe toțĭ D-ni. abonațĭ din capitală și pe D-niĭ corespondențĭ dup'în districte, să bin voiască a grăbi trimiterea banilorŭ abonamentuluĭ la biuroul redacțiuneĭ. Natura este fór bogată de aceea ne dă și nu maĭ cere, dar jurnalu „Natura" nu e așia de bogatŭ, d'acea pe parte dă, ear pe d'alta este silitŭ a cere.

Administrațiunea ḑiaruluĭ „Natura"

Omulu şi pămîntulu.

ARTICOLUL IV.

Cestiunea nesuficienţeĭ (noajjungereĭ) nutrimentelorŭ omuluĭ pe pământŭ.

În articolulŭ precedentŭ amŭ desvoltatŭ, că cestiunea îmmulţireĭ ómenilor trebue să fiă tractată subŭ treĭ punte de vedere, adică trebue să vorbimŭ:

I. Despre îmulţirea absolută a ómenilorŭ în raportŭ cu mărimea globulnĭ pământescŭ, şi cu cuantitatea productelorŭ ce ellŭ produce pentru nutrirea ómenilorŭ.

II. Despre îmulţirea relativă a ómenilorŭ socialĭ cărĭ compunŭ unŭ statŭ. în îngreuirea dobîndireĭ meḑiĭ-locelorŭ pecuniare alle subsistinţeĭ, prin îmulţirea concurinţeĭ.

III. Despre îmulţirea ne egale a differitelorŭ rase, din care provine emigraţiunea popórelorŭ.

Obiectulŭ articoluluĭ *presinte* va fi tractarea punctuluĭ d'ânteiŭ. Amŭ ḑisŭ maĭ cusŭ (în art. III) că uniĭ sapienţĭ celebri, între care şi Malthus, eraŭ de ideia că imulţirea necontenită a ómenilorŭ pe pămêntŭ, va aduce o dată negreşitŭ o catastrofă pe globul nostru, fiind-că o să vie unŭ timpŭ în care productele primitive produse prin agricultură, nu vorŭ fi de ajunsŭ spre a nutri şi a îmbrăca atâţĭ ómenĭ. Malthus a pusŭ în perspectivă devorarea (sfăşierea) ómenilorŭ unulŭ pe altulŭ.

Noĭ suntemŭ de părere că acéstă temere este esagerată şi fără fondamentŭ. Malthus n'a sciutŭ, nicĭ n'a pututŭ să scie încă, admirabilile descoperirĭ alle timpuluĭ nostru în chimie şi fisiologie, care ne arетă că viaţa nu e altŭ nimicŭ de câtŭ unŭ ciclu de fenomene ale schimbărilorŭ, dară nu o creaţiunea materielorŭ nuoĭ.

Spre a esplica maĭ bine acésta, să analisămŭ una din faptele celle maĭ vulgare, care se întimplă în tóte ḑilele înaintea ochilorŭ noştri.

Cândŭ soseşce primă-vara, câmpiele se acoperŭ cu verdeaţiă, care este compusă de fel urimĭ de erburĭ. Terranulŭ trimite atunci vitele séile pe câmpurĭ, spre păsciune. Acolo elle găsescŭ nutrimentulŭ lorŭ în abundinţă; boiĭ prindŭ carne şi grăsime, vacille daŭ lapte; apoĭ carnea boluĭ şi laptele vacilorŭ devine unŭ nutrimentŭ preciosŭ pentru omŭ. Aşia dar, carnea de omŭ, se face din carne de boŭ; carnea de boŭ, se face din erburile dupe câmpŭ; déră aceste erburĭ de unde provinŭ? Din seminţe? Déră dacă cineva sémănă în pămêntŭ ḑece oca de trifoiŭ, grîŭ, saŭ porumbŭ şi dacă timpulŭ va fi priiciosŭ ellŭ va secera 100 oca de trifoiŭ, grîŭ saŭ porumbŭ. De unde a venitŭ acestŭ prisosŭ de 90 oca trifoiŭ, grîŭ saŭ porumbŭ? din nimicŭ? Nicĭ o dată! Findŭ-că în Natură, ca şi în politică şi în finanţă, este o regulă, că din nimicŭ se face érŭ nimicŭ. Aşia déră întrebăm: de unde provinŭ aceste producte agricole, aceste thesaare preciόse de materiĭ nutritive pentru noĭ ómenĭ şi animalele nostre, pe carĭ pământulŭ ni le dă în toţĭ aniĭ într'o câtime înḑeciuită şi maĭ multă de câtŭ amŭ pusŭ într'însu prin semănare? Scienţa sciă acumŭ că acésta provine din nisce sucurĭ (zemurĭ) şi aere (gaze), ce suntŭ ascunse în sînulŭ pămîntuluĭ saŭ respîndite în aerŭ, şi pe care, plantele crescândŭ le adună şi le însuşescŭ în beneficiulŭ lorŭ. Aşia déră Natura a datŭ plantelorŭ darulŭ misteriosŭ d'a putea schimba nisce ape (zemurĭ) şi aere (gaze) în fîneţe, în florĭ şi fructe pentru folosulŭ ómenilorŭ Unŭ pogonŭ de pămîntŭ comprinde în sinulŭ seŭ, în aerulŭ care lŭ incongióră şi în catăţimea apeĭ ploielorŭ carĭ cadŭ pe dînsulŭ în cursulŭ anuluĭ, o cătăţime mare de zemurĭ şi de aere nutritive pentru ómenĭ şi pentru animale; însă acestea arŭ fi perdute pentru noĭ şi animalele nóstre, fiind-că nicĭ unŭ omŭ (nicĭ măcarŭ unŭ poetŭ), nicĭ unŭ animalŭ nu se nutresce cu aerŭ. Déră puţine ocale de seminte de grîŭ, trifoiŭ, saŭ porumbŭ, pe care agricultorulŭ le pune în pămîntŭ, suntŭ în stare de a schimba aceste fluide şi aere într'o mulţime de oca de frunze şi fructe solide, nutritive pentru fiinţele însufleţite; aşia déră zemurile şi gazele nutritive ce ce află adunate iarna în aerŭ peste unŭ pogonŭ de pământŭ şi în sînulŭ luĭ, prin meḑi-locirea sămînţelorŭ planteĭ trifoiŭ, primă-vara tóte aceste materiĭ nevidibilĭ se vorŭ schimba în trifóiŭ visibilŭ, mancabilŭ pentru boĭ şi vace; apoĭ în stomaculŭ acestorŭ animale, peste câte-va lunĭ, planta trifoiŭ se va schimba în carne de boŭ şi de vacă, Dar în tómna fitóriă, acéstă carne de boĭ şi de vace ingrăşiate, va fi mâncată de ómenĭ şi va deveni carne de

omŭ! Eacă o serie de schimbărĭ marĭ, misterióse și admirabile! Aceea ce era iarna trecută aerŭ saŭ gazŭ, a devenitŭ primă-vara, florĭ; s'a schimbat vara în boŭ și a devenitŭ tómna omŭ!

O mare parte a ómenilorŭ carĭ i vedemŭ acumŭ înaintea ochilorŭ nostri, eraŭ în anulŭ trecutŭ nisce aere invidibile, dară toțĭ copiĭ născuțĭ astŭ timpŭ în acestŭ orașiŭ, s'aŭ făcutŭ negreșitŭ din aceste aere; aicĭ este casulŭ de a dice „copiĭ făcuțĭ din aerŭ."

Dară acéstă creațiune neîncetată a ómenilorŭ și a animalelorŭ din aerŭ și zemurile pămîntuluĭ, arŭ trebui să înceteze o dată; fiind-că orĭ câtŭ de mare arŭ fi catățimea fluidelorŭ și gazelor nutritive grumădite în sinulŭ pămîntuluĭ și în aerŭ, arŭ trebui să se sfîrșéscă o dată; O pungă, orĭ câtŭ de mare se fiă, trebue să se goléscă o dată, cândŭ totŭ scóte cine-va dintr' însa. Asta o sciŭ toțĭ tineriĭ chieltuitorĭ, care aŭ moștenitŭ o pungă mare; Așia dară ce a făcutŭ Natura, ca acésta să nu se întîmple nicĭ o dată? Eacă ce a frcutŭ! Natura s'a folositŭ de vieața, și maĭ cu sémă de mórtea animalelorŭ, ca să perpetue vieața lorŭ. Ca să înțelegemŭ acésta bine, arŭ fi póte de trebuință a tracta aicĭ tótă Fisiologia, însă fiindŭ-că aicĭ nu e locŭ pentru acésta, o să ne silimŭ a arăta ideile cele maĭ generale într'acésta.

Ființa insuflețită, pe cândŭ trăesce, 'șĭ schimbă în totŭ minutulŭ corpulŭ. În totŭ minutulŭ, o parte din materiea constitutivă a corpuluĭ seŭ, se face fluidŭ saŭ gazos și ese din corpŭ sub felurimĭ de forme (transpirațiune, respirare, escremente etc); asta se chiamă c o n s u m ț i u n e a viățeĭ; apoĭ acésta consumțiune necesitésă în totŭ minutulŭ o r e s t a u r a ț i u n e convenabile, adică în loculŭ acestorŭ părțĭ alle corpuluĭ perdute și usate prin actulŭ viețeĭ, trebue să se puie alte materie nuoĭ, capabilĭ a continua viața și a deveni părțĭ nuoĭ alle corpuluĭ, în loculŭ cellorŭ invechite. Aceste materiĭ nuoĭ suntŭ alimentele nutritive alle animalelor (bucate) Ecuilibrulŭ consumțiuniĭ și alŭ restaurațiuniĭ; cândŭ consumțiunea se strică, adică orĭ că devine dominantă, saŭ că restaurațiunea devine neperfectă saŭ că încetésă cu totulŭ, continuarea viețeĭ devine imposibilă și animalulŭ saŭ omŭ, móre.

Déră aceste materiĭ învechite, eșite din organismulŭ viŭ, aceste ruine alle viețeĭ, ce devinŭ elle în lume? Elle rămânŭ, grămădite ca fluide saŭ gaze în aerŭ și în sinulŭ pămîntuluĭ, așteptândŭ o destinațiune nouă, ca să intre din noŭ în circulațiunea viățeĭ, adică de a fi din noŭ ingițite prin rădăcinele plantelorŭ, spre a nutri aceste plante dupe câmpŭ, care, după ce vorŭ fi mâncate de vre unŭ animalŭ, vorŭ deveni carnea acestuĭ animalŭ; apoi acéstă carne fiindŭ mâncată de omŭ, va reveni carne de omŭ, până cândŭ va fi éră dată afară din corpulŭ viŭ, ca nisce materiĭ învechite, ca să reîncépă ear renascerea lorŭ. Dară, dupe mórtea animaluluĭ, totŭ cadavrulŭ luĭ, care este compusŭ d'o mulțime de materiĭ organice, nutritive, se descompune în nisce pământurĭ (sărurĭ mineralĭ), în fluide și gaze, dintre carĭ multe sborŭ în aerŭ și cea maĭ mare parte dintr'însele, rămânŭ grămădite în pămêntŭ ca să serve din noŭ ca nutrimentŭ la plantele nuoe care se vorŭ semăna în pămîntŭ.

Eacă dară, că sentința biblică care dice omuluĭ „D i n p ă m â n t ŭ a ĭ v e n i t ŭ ș i ' n p ă m î n t ŭ t e v e ĭ î n t ó r c e" că acéstă sentință, dicemŭ, nu coprinde vr'o afurisire saŭ pedépsă a genuluĭ umanŭ, ci comprinde, din contra, espresiunea cea maĭ concisă a condițiuneĭ viețeĭ ómenilorŭ și tuturorŭ ființelorŭ însuflețite. În acéstă mică frasă, este coprinsă espresŭ utilitatea morțĭ, Mórtea, este vre unŭ răŭ în lume, ci condițiunea perpetuărĭ viețeĭ; mórtea face posibil ca regnulŭ animalŭ să nu se stingă, fiindŭ-că ea intreține circulațiunea eternă a materielorŭ organice nutritive, circulînd de la pămêntŭ și aerŭ la plante; de la plante la animale; de la animale la omŭ și înnapoiŭ, de la omŭ la pămêntŭ și de la pămêntŭ éră la plante, și așia în eternitate.

Acéstă teorie a circulațiuneĭ viețeĭ, ne arată că tóte nenumeratele fenomene alle esistențeĭ plantelorŭ și animalelorŭ, care se urméză în universŭ, se resumă tóte numaĭ într'o schimbare de forme, déră nu în creațiunea unorŭ materie noue. Universulŭ este unŭ theatru imensŭ; tóte ființele ce se află întrînsulŭ, suntŭ nisce actorĭ carĭ, în totŭ minutulŭ 'șĭ schimbă costumulŭ și forma lorŭ esterióră. Unŭ actorŭ, astă-dĭ póte să fiă rege și mâne cerșietorŭ, dară într'adevărŭ ellŭ rămâne totŭ acella; așia și unŭ atomŭ viabile, póte să fiă astă-dĭ unŭ gazŭ în aerŭ, mâne o flóre pe câmpŭ, poĭ-mîne o pasere sburîndŭ sub bolta ceruluĭ, și eară într'o altă di póte să formeze o parte din creeriĭ cu gîndirĭ

adîncĭ aĭ unuĭ filosofŭ, saŭ parte din inima generósă a unuĭ poetŭ. Cu tóte acestea, atomulŭ va fi în sine totŭ acella care era, nicĭ maĭ mare nicĭ maĭ micŭ.

Dup' acéstă escursiune superficiale în misterele fisiologieĭ, întrebămŭ: óre póte să maĭ fiă o temere că va ajjunge unŭ timpŭ, în care materia nutritivă a pămîntuluĭ nu va fi de ajjunsŭ pentru esistenţa ómenilorŭ înmulţiţĭ prea multŭ prin numerŭ? Nicĭ de cumŭ! fiindŭ-că acéstă mulţime de milióne de ómenĭ, care vorŭ acoperi o dată pămîntulŭ, de unde vorŭ fi eĭ eşiţĭ şi crescuţĭ? Negreşitŭ din materiele nutritive şi viabile care se află grămădite însĭ unlŭ pămîntuluĭ şi în aerŭ; apoĭ acestĭ ómenĭ aĭ fiitoriuluĭ, vorŭ fi şi eĭ muritorĭ ca noĭ, şi vieaţa lorŭ se va urma totŭ sub condiţiunĭ fiisiologice; eĭ se vorŭ „întórce în pămîntŭ de unde aŭ venitŭ" ca şi noĭ; prin urmare bilanţulŭ vîeţeĭ universale va fi ca şi acumŭ, o dare şi primire reciprocă, o împrumutare de la pămîntŭ şi o plată în apoiŭ, esactă şi regulată; apoĭ dacă acestŭ banchierŭ general ce se numesce pămîntŭ, va priimi înapoĭ totŭ d'auna regulatŭ fondurile sale de la debitoriĭ seĭ, de ce se facă ellŭ bancărutŭ?

Cu câtŭ vorŭ fi maĭ mulţĭ ómenĭ pe pămîntŭ, cu atâtŭ vorŭ fi şi maĭ mulţĭ morţĭ; prin urmare, cu câtŭ viaţa va împrumuta maĭ multŭ de la mórte (pămîntŭ), cu atîtŭ mórtea va cere maĭ multŭ înapoĭ dela viaţă, şi resultatulŭ va fi totŭ acella ca astă-dĭ, adică ecuilibrulŭ Natureĭ şi o ne întreruptă şi eternă circulaţiune a atomelorŭ şi agenţilorŭ viabilĭ care suntŭ respîndiţĭ în spaţiulŭ universuluĭ.

Într'adevărŭ, numaĭ la uni ómenĭ şi la unele state carĭ nu'şĭ cumpănescŭ bine veniturile şi cheltuelile, pote să se întîmple unŭ deficitŭ, precursoriulŭ uneĭ bancrute. Natura însă este o economistă atâtŭ de perfectă, în câtŭ la dînsa nu póte să se întîmple nicĭ o dată unŭ deficitŭ; fiindŭ-că plătitoriĭ eĭ suntŭ migurĭ, şi ea nu chieltuesce nicĭ o dată maĭ multŭ de câtŭ are.

Aşia dar, orĭ câtŭ de mare va fi o dată numărulŭ ómenilorŭ pe pămîntŭ, nicĭ o dată nu va eşi o insuficienţe absolută a nutrimentelorŭ pe seama lorŭ, fiindcă viaţa şi mòrtea formează între dînsele unŭ cercŭ eternŭ, neinterruptŭ; unulŭ lucrîndŭ în folosulŭ altuia, amîndoe fiind nisce surorĭ neseparabile, mergîndŭ braciŭ în braciŭ în tòtă etermitatea a timpurilorŭ şi a spaciuluĭ

B.

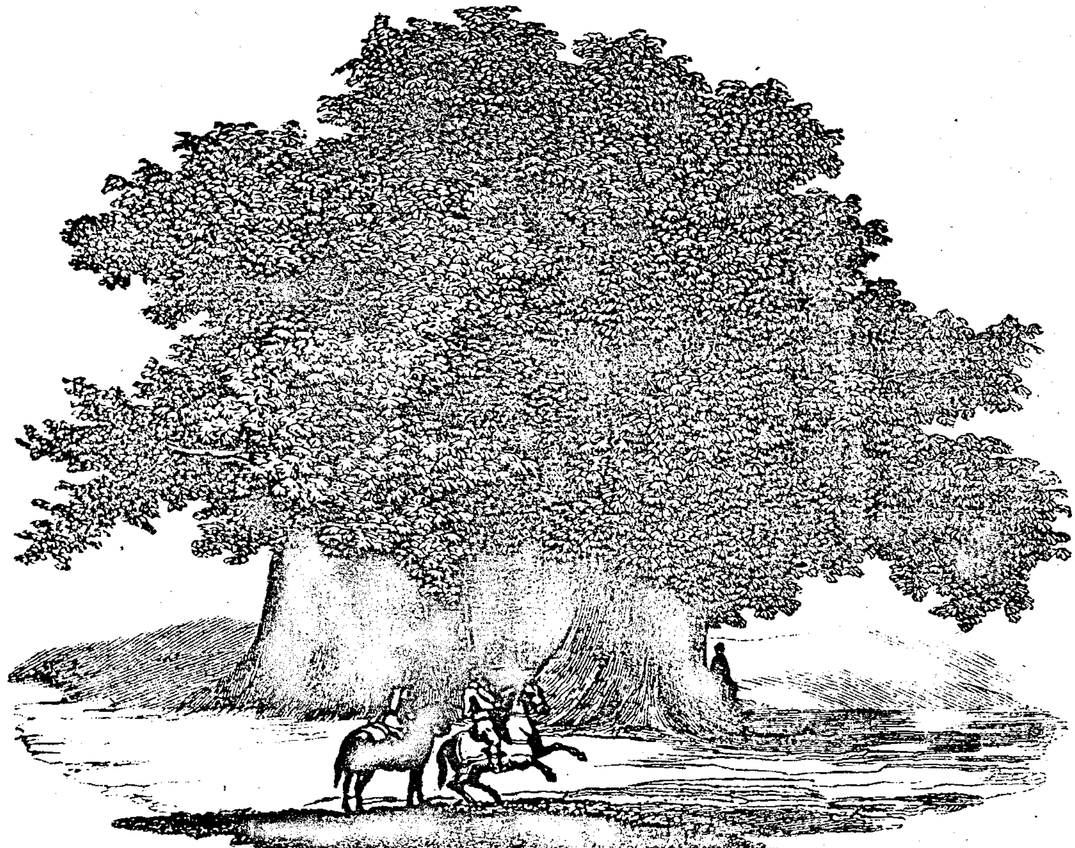
Despre unii arborĭ giganticĭ.

O simţiciune curiósă produce asupra nóstră vederea unuĭ arborŭ viŭ, şi aşia de bătrînŭ în câtŭ a înfloritŭ deja încă când a esistatŭ niste imperiĭ anticĭ care, de miĭ de anĭ, s'aŭ stinsŭ după facia pămîntuluĭ. Acestĭ arborĭ eraŭ martoriĭ formăreĭ şi decadenţeĭ a imperiuluĭ Assirienilorŭ şi a Babilonenilorŭ; eĭ aŭ vădutŭ celle d'întâiŭ dinastiĭ Egypţiene, şi înaintea cărora aŭ trecutŭ monarchia Macedonenilorŭ şi totŭ imperiulŭ Roman, că nisce meteore trecătóre. Unulŭ din asemenea arborĭ interesanţĭ şi fórte rarĭ pe pămîntŭ, este castanulŭ care stă pe povărnirea vulcanuluĭ Etna în Sicilia (vedĭ figura); asemenea sunt arboriĭ giganticĭ de la o vale în California (America) şi aceĭ din unele pădurĭ alle ChineĭPrecum 'ĭ aŭ descrisŭ voiagioriĭ sciintificĭ. Dar şi pe unele insule alle Archipelagulu Indieĭ, essistă arboriĭ vestiţĭ pentru mărimea lorŭ esstraordinarie, saŭ fiindŭ-că crăcile şi ramurele lorŭ începe a se arăta la o distanţă destul de mare de la pămîntŭ. Aşia se găsesce pe insula Borneo (în India orientală) şi în Australia nisce arborĭ care, de şi periferia trunchiuluĭ lor nu trece 18–20 piciòre (3 stânginĭ aprópe), însă aŭ unŭ trunchiŭ dreptŭ întocmaĭ ca o lumânare, care nu arată nicĭ o urmă de ramurĭ pînă la înălţimea de 90 piciòre; tocmaĭ atuncĭ esŭ crăcĭ de la trunchiulŭ şi se întinde acollo în pregiurutŭ arboroluĭ pînă la o mare întindere şi formézā o piramidă imensă de ramurĭ cu frunze.

Africa, teatrulŭ tutorŭ evenimentelorŭ îngrozitòre pentru òmeniĭ de sciinţe, unde încòce se întindŭ deserte nefertile pe spaciŭrĭ imense, şi încolo se arată o abundinţie necredibile a plantelorŭ cellorŭ maĭ rare; în acestŭ continentŭ bizar si straniŭ, chiar şi regnulŭ vegetalŭ este plinŭ de bizarerie curiòse. Numaĭ acollo găsim arborulŭ Boabab (saŭ arborulŭ pâneĭ

maimuțelorŭ) care are o vârstă maĭ multŭ de cincĭ miĭ de anĭ și care nu se presintă ca unŭ arborŭ, ci ca unŭ munte de frunḑe și pe lângă o înălțime neconsiderabile, are o grosime cu totulŭ estraordinarie, căcĭ ramurele salle ocupă unŭ spațiŭ în cât ar putea umbri 10000 ómeniĭ stândŭ în pregiurulŭ luĭ!

Nu se póte să 'șĭ imagine cineva unŭ lucru maĭ grandiosŭ, ḑicŭ voiagioriĭ, de cât acestŭ stâlpŭ imensŭ de frunḑă verde și acoperitŭ cu nisce florĭ albe ca zăpada care, cândŭ se deschidŭ diminéța, scotŭ o odóre deliciósă, care se simte de departe. Dar și înfăcișarea arboruluĭ Boabab este unŭ ceva particulariŭ și ne obicinuitŭ; căcĭ trunchiulŭ seŭ, după ce a ajunsŭ la o mărime de 12 saŭ 14 *piciòre*, se desparte în crăcĭ fòrte marĭ, care mergŭ într'o direcțiune orizontală și când devinŭ prea lungĭ, se lasă în josŭ pînă la pământŭ, în cât nu se maĭ vede trunchiulŭ arboruluĭ, ci numaĭ o masă de verdéță ca unŭ munte de frunḑe. Acestŭ trunchiŭ, care nu e remarcabilŭ nicĭ de cum prin înălțime,

Celebrulŭ Castanŭ de la muntele Etna în Sicilia.

este fòrte remarcabilŭ prin grosime; fiindŭ-că ajjunge la o periferie de 80-85 piciòre, adică are diametru séŭ lărgimea uneĭ case, ce are *ṣépte stânjinĭ în facie! Lemnulŭ luĭ e fòrte* móle, cresce fòrte încetŭ și cója luĭ este atât de delicată în cât cea maĭ mică frecare a rădăcineĭ, o strică.

După Boabab, vine (în raportu vârsteĭ) arborul **D r a c a e n a D r a c o** de la insula Tenerifa, care are o vârstă de **t r e ĭ m i ĭ** și câte va sute de anĭ. Ellŭ este de dimensiunĭ colosale și s'a constatatŭ, că de la descoperirea Americeĭ încóce (acum 350 anĭ) ellŭ a crescut fòrte pucinŭ, prin urmare este învederatŭ, că ellŭ avea trebuință de miĭ de anĭ ca să ajungă la mărimea sa d'acum. Dar în privința mulțimeĭ ramurilor și întindereĭ orizontale, vine după *Boabab arborulŭ numitŭ smochinulŭ* de India (*Ficus Indica*); căcĭ acestŭ arborŭ se întinde câte o dată atât de multŭ, în cât unŭ singurŭ individŭ ocupă spaciuluĭ uneĭ pădure, și daca 'lŭ lasă cineva se créscă de sine, póte se ocupă spaciulŭ uneĭ moșiĭ întregĭ.

Am ḑisŭ maĭ susŭ, că în China se aflămulțĭ arborĭ giganticĭ; déră Chinezĭ aŭ unŭ modŭ particularŭ spre a esprima mărimea unuĭ arborŭ. Așia ḑicŭ, că aŭ în țéra lorŭ maĭ cu sémă duoĭ arborĭ d'o deosebită mărime, în cât la unulŭ

s'a vădutŭ că sub fie care cracă d'alle luĭ póte, să umbréscă doue sute de oĭ, dar la cellŭ altŭ s'a măsuratŭ şi s'a vădutŭ că 80 de ómenĭ stând lângă trunchiŭ şi formândŭ cu măinile lorŭ întinse unŭ cercŭ, acestŭ cercŭ abia va fi în stare a încongiura tótă periferia arboruluĭ. Tot în Asia, însă maĭ către apusŭ lângă râulŭ Volga se găsescŭ stejarĭ giganticĭ allŭ cărora trunchiulŭ are o periferiă de 30 piciòre şi o înălţme imensa; acestĭ stejarĭ suntŭ aşia de bătrînĭ, în cit sunt goĭ de *bătrăneţe* şi golicunea lorŭ forméză culcuşurĭ pentru animale, şi camere de locuitŭ pentru ómenĭ. Vestiţĭ sunt în Crimea, stejarĭ deosebiţĭ de marĭ şi nucĭĭ d'acolo. Sunt nisce nucĭ acolo carĭ daŭ *într'unŭ anŭ* o **s u t ă d e m i ĭ d e n u c ĭ!**

Afară de acesta, găsimŭ la noĭ în Europa alţĭ arborĭ giganticĭ; s.e. În oraşulŭ Zurich este teiulŭ cellŭ maĭ mare din lume. Dar şi la Norfolk în Anglia s'a găsitŭ unŭ teiŭ de o mărime deosebită allŭ căruea trunchiŭ are o periferie de 15 piciòre. Dar ceĭ maĭ frumoşĭ şi maĭ marĭ ulmĭ se găsescŭ éră în Anglia; apoĭ şi în Italia sunt ulmĭ marĭ şi frumoşĭ. *Aci* aŭ unŭ obiceiŭ d'a pune ulmĭ în viĭ, şi viţa se agaţă de acestĭ arborĭ maiestoşĭ. Acolo póte cine-va să pricépă cum aŭ pututŭ deja, poeţiĭ latinĭ anticĭ a cânta frumuseţea poetică a viilorŭ, în *vreme ce la noĭ* viile aŭ o înfăcişare monotónă şi nic'unŭ caracterŭ de măreţie.

Afară de Italia, găsimŭ în sudul Europeĭ şi în Ispania ulmĭ giganticĭ întroduşĭ *acollo în se*colulŭ alŭ 16, de către Filipp II care a săditŭ înprejurulŭ palatuluĭ seŭ de la Aranjuez unŭ superbŭ aleiŭ de Ulmĭ, care are o lungime de treĭ mile engleze (aprópe o jumătate de postie). Dar şi stejariĭ potŭ să ajungă câte o dată la o înălţime imensă; maĭ cu sémă în Germania şi în Anglia se găsescŭ asemenea esemple maiestóse; Aşia sunt vestiţĭ în Anglia stejariĭ de la Donnigton-Parc, sădiţĭ de vestitulŭ poetŭ englesŭ Chaucer, şi stejarulŭ de la Cowthope care are la piciórele trunchiuluĭ seŭ, o periferiă de 70 piciòre. Sub regele Carol I, s'a tăiat în Anglia unŭ stejarŭ din care s'a făcut pentru o corabie patru grinzĭ, cele maĭ de căpătenie şi un catartu de 90 piciòre înălţime! Dar cellŭ maĭ vestitŭ stejarŭ din Istoria Angliei este acella care a crescut o dată în Monmouthshere, şi care a umbritŭ unŭ spaciu de 452 Yards patraţĭ, dar când l'a tăiatŭ a dat 2,430 piciòre cubice de lemne. Tăierea acestuĭ arbore a ocupat 5 ómenĭ în timpu de 20 de dile necontenitŭ. Dŭoĭ taiatorĭ c'un ferestreŭ aŭ fost ocupaţĭ 438 de dile ca să facă scândurĭ dintrînsulŭ; numaĭ cója luĭ s'a vîndutŭ cu preciulŭ de 600 sterlingĭ (128 ducaţĭ).

În Egyptŭ este asemenea unŭ arborŭ din ceĭ maĭ vechĭ, *asta este* un Sycomorŭ (unŭ felŭ de Arţiarŭ) care stă lîngă unŭ puţŭ numit puţul sóreluĭ, pe locul unde era o dată oraşiulŭ Heliopolis (oraşul Sóreluĭ) şi tradiţiunea dice, că Crist a şedut sub umbra luĭ *fiind copilŭ* în braţele Santeĭ Mariĭ, când familia sacră a călătorit în Egyptŭ. Lîngă acest Sycomor sunt şi alţiĭ care aŭ o periferie de 108 piciòre! Acestĭ arborĭ, aŭ o vîrstă ca Castanulŭ de la *Etna*, şi tradiţiunea arată nişte jucăriĭ făcute de lemnŭ tare ca pétra, care dice că s'aŭ tăiatŭ din acestŭ arborŭ, când poporulŭ luĭ Israilŭ, era sub jugulŭ faraonilorŭ in Egyptŭ. În genere, castaniĭ ajjungŭ de multe orĭ la o bătrîneţe fórte mare. Aşia s'a tăiatŭ înainte cu câţĭ va anĭ în Angliea (Essex) un castan, care a datat din timpulu Druidilorŭ şi s'a scosŭ din ellŭ 30 cară bune de lemne! Un alt castan forte vechĭ, *tot d'acolo* (Gloucestershere) s'a golit de sine în trunchiul seŭ, aşia de multŭ, în cât stapânulŭ seŭ a putut face în acest trunchiŭ golŭ, o cameră (odae) pădosită, fòrte spaţiósă de locuit, cu ferestre şi uşe. În fine, este în America o speciă de arborĭ numiţĭ **W e l l i n g t o n i a g i g a n t e a**, din care s'a trimisŭ, suntŭ ciţĭ va anĭ numaĭ, o bucată a trunchiuluĭ acestuĭ arborŭ la esposiţiunea dela London şi această bucată *avé înălţimea* de **d o u e s u t e p i c o i a r e**, adică cu a patra parte maĭ mare de cât arboriĭ ceĭ maĭ marĭ care se găsescŭ în continentulŭ vechiu. Dar în Paraguai (sudulŭ Americeĭ), jesuiţiĭ aŭ tăiatŭ din adinsŭ unŭ asemenea arborŭ giganticŭ, fiind că poporulŭ d'acolo s'a închinat la dînsu ca la o divinitate. În adevărŭ, numaĭ popórele numite semicivilisate, care n'aŭ perdut darulŭ d'a admira ce este mare şi imensŭ în Natură, numaĭ elle potŭ incă adora unu din acele creaţiunĭ ale Natureĭ care manifestă într'unŭ modŭ aşia de sublimŭ, gloria *Creatoruluĭ*. Astfelŭ nea păstratŭ istoria că: când regele Persieĭ a mersŭ cu armata luĭ spre a învinge

Ellada, elŭ vedîndŭ pe drum unŭ Platanŭ giganticŭ și d'o frumusețe etraordinariă, s'a cprit în drumŭ cu tótă armata luĭ, s'a despoiat de toțĭ diamanți și de tóte sculele salle, a invitat pe amicĭ și pe femeile salle, a face acemenea și le a oferit arboruluĭ, dăruindu'ĭ tóte acestea și numindulŭ bucuria și divinitatea lor adorabile. În timpulŭ modernŭ nu maĭ admiramŭ nimicŭ; căcĭ șéde reŭ pentru un omŭ „civilisat" a admira încă ceva (nihil admirari), afară numaĭ pe sîne însușĭ póte. Dar daca amŭ perdutŭ noĭ acestŭ simțŭ d'a admira tot ce este mare și grandiosŭ în Natura, Natura însă n'a încetat d'a produce în tóte dilele miracolĭ peste miracolĭ, admirabilĭ în mărimea și chiar în micșorimea lorŭ. Da, tótă Natura este miracolulŭ cellŭ maĭ immensŭ și cellŭ maĭ admirabilŭ. B.

Călătorie în Italia,

(Urmare)

Venezia. Orașŭ aședatŭ în lagunele măreĭ Adriadice, în golful ce pórtă numele seŭ; este formatŭ d'o grupă aprópe de 80 insule, legate unele cu altele prin 450 de podurĭ; este depărtat de continent la o distanție aprópe d'o ieghie, dar *unit printr'un* drum de fer peste apă, fórte frumosŭ și solidŭ construitŭ.

Venezia este unul dintr'acelle nume magice, care essaltă imaginația, nu numaĭ prin splendórea suvenirilor și prin aceea a arteĭ, dar încă prin poesia misteriósă a unuĭ trecut plin de serbătorĭ, de licenție și de drame înfiorătóre. Ea este încă astădĭ unŭ orașŭ a parte, între tóte orașele, cellŭ maĭ estraordinar, póte, din tótă lumea. Ea nu cunósce sgomotul trăssurilor din capitalele marĭ, locuitoriĭ eĭ nu sunt incomodațĭ ca noĭ, nicĭ de prafŭ, nicĭ de noroiŭ. Cassele salle sunt zidite pe taracĭ; tóte aŭ facĭadele principale întórse spre canalurĭ, și celle maĭ multe aŭ duoe comunicațiĭ, una cu apa și alta cu uscatu, adică cu ulițele, ce sunt fórte strimte și încurcate; adevăratele salle ulițe sunt canalurile și trăsurile sunt gondolele; gondola este trăsura caracteristică a Veneziеĭ.

P'între atîtea lucrurĭ alle Veneziеĭ d'altă dată, care dispar în tóte dilele, sunt frumósele cântece alle gondolierilor. Dar întristarea maĭ legitimă este escitată prin suvenirul măriréĭ *și* splendóreĭ trecute. Povera Venezia! este o esclamație care vine adessea în narațiile Venezienilor asupra trecutuluĭ. Decadenția asteĭ Regine a Adriaticeĭ nu este ea óre scrisă în bizara destinată a palaturilor salle cu nume gloriόse? Căcĭ dacă unele sunt ocupate de nisce prințĭ esilațĭ, altele sunt transformate în ostelurĭ și birturĭ.

Partea cea maĭ frumósă și cea maĭ frecuentată a Veneziеĭ, este piaza Sf-luĭ Marcu, lângă care se află curtea și palatul dogilor. Piaza Sf-luĭ Marcu este formată de duoe pieze d'o mărime ne egală, formând între dânsele un unghiŭ drept. Cea maĭ mare, piaza Sf-luĭ Marcu, are forma rectangularie, întocmaĭ ca *piaza palatuluĭ* regalŭ din Paris, și este încongiurată pe treĭ laturĭ de frumóse construcțiunĭ și arcade, având la estremitatea eĭ Basilica Sf. Marcu. Astŭ forum anticŭ allŭ Veneziеĭ, nu e astădĭ de cât un mare salon, unde locuitorĭ orașiuluĭ și streiniĭ se adună către séră ca să converseze, să citéscă jurnale și să se distragă. Aicĭ este întâlnirea generală a Venețienilor.

Piața cea mică (piazzetta) forméză un unghiŭ drept cu cea mare, și se deschide către canalul cellŭ mare. Celle duoe colóne de granit, ce se află despre partea chieuluĭ, aŭ fost aduse din *Archipelag de Dogele Michieli* (1127). Una are d'asupra statua celluĭ d'întâiŭ patron all republiceĭ Sf. Theodor, având drept piedestal un crocodil. Pre cea-laltă este leul aripal all Sf-luĭ Marcu, care a luat locul celluĭ d'întâiŭ, ca protector all Veneziеĭ. Ast leŭ a fostŭ transportat la Paris în timpul luĭ Napoleon cellŭ mare, și aședat pe esplanada invalidilor. La 1815, s'a transportat ear în Venezia, dar s'a perdut evangelia deschisă pe care repausa ghiara luĭ. Consiliul cellor dece spânzura d'aste colóne cu piciórele în sus, cadavrele criminalilor de stat.

Clopotnița Sf-luĭ Marcu este pusă la unghiŭ ce forméză piața mică cu cea mare. Într'acest turn se închidea altă dată, numaĭ cu păne și cu apă, preoțiĭ culpabilĭ de crime grave: pedépsă *desființată* în 1518. Astă clopotniță care domină tóte edificiele Veneziеĭ, are 98 metri de 'nălțime; ea se compune, ca să dicŭ așia, de duoe turnurĭ pătrate unu într'altu, între care s'a aședat o scară rezemată *pe didurĭ*, având căte o treptă la fie-care învărtitură. Din vârful a-

cestei clopotniţe are cineva o admirabilă vedere, peste Alpĭ, Venezia, lagune şi Adriatica. În naintea bisericeĭ se află treĭ stâlpĭ saŭ piedestalĭ de bronzŭ supportând treĭ catarturĭ, unde altă dată se atârnaŭ stindardele republiceĭ, simbolul puterilor salle asupra regatelor: Cypru, Candia şi Morea. — Despre partea de miaḑa-ḑi a basiliceĭ, privind piaza cea mică, se află la colţŭ o grupă de porfir, care se pretinde că represintă pe Harmodius şi Aristogiton. Lângă dânşiĭ se află peatra proclamaţiunilor (pietra del bando), un trunchiŭ de colónă de porfir resturnat, adus dela Sf. Ion d'Acre (din Asia). După dînsa se proclamaŭ legile Republiceĭ.

Se maĭ vede încă în naintea porţeĭ bisericeĭ, duoe colóne patruangulare, provenind dela biserica Sf-luĭ Saba, adusse din Asia maĭ pe la aceeaşĭ epocă; elle sunt curióse maĭ particular ca specimen de ornamentaţia grecilor în secolul VI. Venezieniĭ negăsindule altă întrebuinţare, le aŭ pus acolo în piaza mică ca într'un museŭ *publicŭ*.

Basilica Sf. Marcu. Este un model precios de architectură bizantină, adică un model special desvoltat la Constantinopole sub împăraţĭ şi unde cupola (turn unflat) forméză baza combinaţiunilor architectorâle. Se repetă adessea, că astă basilică este o imitaţiune a bisericeĭ Sf. Sofia. Am avut ocasiune a vedea şi a studia acéstă din urmă biserică, când am trecut prin Constantinopole. Adevărul este acesta, că basilica Sf. Marcu nu este o imitaţie dréptă a planuluĭ Sf. Sofia, maĭ întâiŭ că acésta n'are forma de cruce, pe când Sf. Marcu are forma esactă a uneĭ *cruce grecescĭ, dacă i se vor suprima* duoe micĭ cupele laterale; dar putem ḑice că Sf. Sofia este tipul ideal, după care s'aŭ orientat architecţiĭ Sf-luĭ Marcu; cu tòte astea interiorul Sf. Marcu are câteva părţĭ, care sémănă cu altele analóge din Sf. Sofia.

Basilica Sf. Marcu este îmbogăţită c'o mulţime de obiecte de cea maĭ frumósă marmoră orientală şi porfir, cu sculpturĭ, cu bronzurĭ, cu auriturĭ şi cu mosaicurĭ lucrate din secolul X până într'al XVIII-lea. Şi cu tóte acestea, cu tótă minunata bogăţie a acestor materialurĭ, ea păstréză un caracter gravŭ şi cu totul religiosŭ. Se socotescŭ în năuntru 500 colóne d'un verde antic de porfir, de serpentină, răpite din Grecia şi dela Constantinopole, şi a căror bizarie adunătură, face dintr'acest templu un monument unic şi original. Părţile esterióre, faciada, ziduríle în interior, bolţile, pardoséla sunt împodobite cu bogate materialurĭ şi ne numerate mosaicurĭ.

Una din celle maĭ însemnate decoraţiĭ d'asupra faciadeĭ esterióre, sunt patru caĭ celebrĭ de bronzŭ aurit, care după ce aŭ împodobit arcurile de triumf alle luĭ Neron şi Trajan la Roma, aŭ însoţit pe Constantin la Byzanţi, de unde aŭ fost aduşĭ în Venezia la 1205. D'aci s'aŭ tăansportat la Paris ca să serve de ornement arculuĭ de triumf din piaţia Carousel; apoĭ în anul 1815 'ĭ aŭ întors la Venezia 'şĭ ocupă locul în care se vădŭ acum. Uniĭ *anticuarĭ pretind c'aŭ fost turnaţĭ* la Corinth, alţiĭ că este o operă grécă din insula Chio, de unde aŭ fost transportaţĭ după ordinul luĭ Theodosie în secolu IV; cu tóte acestea, consideraţĭ cu attenţiune, se pare că se apropie maĭ mult de stilul romanŭ de cât de cellŭ grecŭ. Astĭ caĭ care păstréză încă urme din vechea auritură, sunt vrednicĭ de însemnat pentru anticuitatea lor.

Pr'intre bisericile din Venezia, care maĭ tóte sunt bogate şi aŭ faciade încărcate cu statue şi sculpturĭ de tot felul, voiŭ însemna una, Sf. Maria gloriósa de Frari, care are esterioru prea simplu, dar ţine într'însa *duoe mausolee de marmoră*, cello maĭ admirabile: al luĭ Titian şi Canova. Acest din urmă a fost esecutat prin midlocul uneĭ subscripţiunĭ europene.

Palatul ducal. Acest vechiŭ palat al dogilor, acest capitoliŭ al aristocraticeĭ Venezia, este un edificiŭ ogival d'un aspect grandios şi original, care coprinde şi lassă o impressiune nestérsă, maĭ cu sémă privindu'lŭ după marele canal. Origina astuĭ palat este înfiorătóre; dogile care 'lŭ a început, Marino Faliero, a avut capul tăiat, şi architectul Phil. Calendario a fost spânzurat ca conspirator. În construcţiunea astuĭ palat se vede forţia unită cu eleganţia. Partea massivă acellor duoe feciade (cea despre piaza mică, şi cea despre canal), este acoperită d'un fel de mosaic lat, de marmoră albă şi roşie figurând desemnurĭ de gust oriental.

Spaciul nu ne permite a intra în descrierea nenumeratelor sale şi a bogăţiilor ce închide acest palat. Voiŭ termina prin a dice duoe treĭ vorbe asupra renumituluĭ p o d u a l l ŭ s u s p i n u r i l o r ce se află lângă acest palat. Este un fel de sarcofagiŭ atârnat d'asupra măreĭ, de unde altă dată, criminaliĭ se aruncaŭ în apă. Suvenirile *misterióse* şi pline de spaimă fac *pe călătorĭ să vie a contempla* cu întristare acest loc de torture alle timpilor trecuţĭ. Grădina botanică coprinde o mulţime de plante classate după sistemul luĭ Linne, între care am observat o frumósă Agava americana şi o Yucca aloifolia.

Clima Venezieĭ nu póte fi recomandată ca salutarie pentru maladiĭ, din contra este vătămătóre; maladiile generale d'aicĭ sunt affecţiunĭ nervóse şi frigurĭ intermitente. A.

Tipografia C. A. Rosetti uliţa Caimata No. 15.